

Dokumentumok, források

IRATOK ÉS FELJEGYZÉSEK

A MAGYAR JAKOBINUSOK VEZETŐINEK KIVÉGZÉSÉRŐL

1. Hajnóczy József ítéletlevele

I. 1795. április 20-án a Királyi Tábla a következő ítéletet hozta: a fogságban levő vádlott két kátéba foglalt törvényellenes összeesküvéssel – mely káték közül az első a Reformok Kátéja, a másik a Polgár és Ember Kátéja címet viseli, s amelyeket ugyanennyi titkos társaság az országban forradalom kirobbantása céljából propagált –, valamint e káték ártalmas principiumaival az ország trónjának és a hozzátartozó törvényes hatalomnak megdöntésére, az ország államának s ősi alkotmányának felforgatására tört. A vádlott, dacára annak, hogy királyi hivatalban lévén és a főherceg kegyelméből rendes fizetéssel ellátva, a királyt és az országot érhető mindenféle ártalom ereje szerinti elhárítására és rendíthetetlen hűsége esküdött, s továbbá, hogy korának s ítélőképességének kipróbált érettségével mind a törvényellenes büntett szörnyűségét, mind pedig az egymással ugyan ellentétben álló, de a demokratikus principiumokon alapuló forradalom célját biztosabban szolgáló, a belső mozgolódás szításának aljas tervéből egyidőben felállított titkos társaságok tevékenysége eredményeként az egész országot sújtó véres következményeket és megpróbáltatásokat tisztán átlátta, mint saját vallomásaiban elmondja, mindkét társaság aligazgatói tisztét Martinovics Ignáctól megkapván, s azt esküvel fölállván, a két kátét, a társaságok szabályait s jeleiket magának leírván, a Polgár és Ember Kátéját franciából németre fordította, és nem csak sajátmaga igyekezett e két utálatos intézménybe társakat szerezni, hanem társait is, miként az ügy aktáiból kitűnik, szüntelen buzgalommal a konspiráció kiszélesítésére ösztökélte. Így mind az előzőkből, mind egyéb súlyosbító processzuális körülményekből és bizonyítékokból kiderül, hogy a vádlott Isten és a Király ellen fölesküdvén, Martinovics Ignáccal egyetemben istentelen sugallatoktól vezéreltetve a királyi méltóság s az ország java ellen eltökélt lélekkel összeesküvést szőtt, s az összeesküvést terjesztette, s ezért az 1715. 7. art. értelmében a felség- és hazaárulás bűnébe esett, s a törvényes ítéletvégrehajtást elrendelem.

II. A királyi ügyész amennyiben szükséges fellebbez.

III. A fogva tartott vádlott részéről. Az előbbi ítéletet, melyet a fogoly az ítélet kihirdetésekor az 1791. 56. art. értelmében tisztelettel megfellebbezett, ügyvédje is, ugyanezen új törvény értelmében, Őszentfelsége kegyelméhez való folyamodását fönntartván, tisztelettel a Hétszemélyes Táblához utalja, s védencét a felülvizsgálati fórum igazságosságához és a császári és királyi kegyelemhez irányítja.

IV. 1795. ápr. 30-án a Hétszemélyes Tábla úgy döntött, hogy a Királyi Ítéletábla ítéletét jóváhagyja.

(Fordította: Klima Gyula)

2. Szabó János főszolgabíró jelentése
Martinovics Ignác, Hajnóczy József,
Laczkovics János, Szentmarjay Ferenc
és Zsigrai Jakab kivégzéséről

Jelentés

az alább megnevezett, felség- és hazaárulás miatt fővesztésre ítélt kivégzéséről

Alulírott, a kegyes és nemes testület folyó, 1795. év május 17-i határozatának engedelmeskedvén, melyet az, partikuláris ülésén, az Őszentkirályi Fensége Országnádorának a nemes vármegye alispánjához írott utasítására hozott, mely utasítás megkövetelte, hogy a Királyi Kúria által Martinovics Ignác József apát, Hajnóczy József, Laczkovics János, Szentmáry Ferenc és Zsigrai Jakab ellen, felség- és hazaárulás miatt hozott halálos ítélet végrehajtására egy szolgabíró is kiküldetessék, alázatosan jelentem: rögtön ugyanazon nap a megye alispánjával Budára mentünk, hogy Őszentkirályi Fensége Országnádorának utasításait ez ügyben meghallgassuk. Őszentkirályi Fensége viszont, szintén evégett, a királyi jogügyigazgatóhoz utasított. Őszentkirályi Fensége eme kegyes utasítására tehát ugyanezen a napon a királyi jogügyigazgatóhoz érkezőn azt a parancsot kaptam, hogy a következő napon, tehát folyó év május 18-án, Budán, azon a helyen, ahol az elítélteket fogva tartják, formális átvételükre és Martinovics apát degradációjára jelenjek meg.

Mely nap, nevezetesen május 18-a fölvirradván, kollégámmal, Kovachioczy László megyei szolgabíróval Budavárba, a fent említett elítéltek fogva tartási helyére mentünk, átvételük jeléül a ház udvarára négy fegyveres megyei hajdút vezényeltünk, magunk pedig, a királyi tábla delegátusaival és a királyi jogügyigazgatóval a ház hálóterméből az ülésterembe mentünk. Itt a négy jelenlevő elítéltnak kihirdetén Őszentkirályi Fensége elhatározását a kegyesek megtagadásáról, a célból, hogy Martinovics apátnak is kihirdessük a hasonló elhatározást, a királyi tábla deputációjával egyetemben átmentünk a többi fogoly fogva tartási helyétől nem messze eső volt ferences kolostorba, ahová Martinovicsot ugyanazon nap pitymallat előtt áthelyeztettük. Innen a kihirdetés megtörténte és az elítélt apát degradációjához szükséges idézésnek a tiszteletreméltó egyháziak által történt előadása után, a gyalogos magyar katonáktól és két megyei hajdútól közrefogott elítélt apáttal és a királyi tábla deputációjával a degradáció lefolytatására kijelölt volt ferences templomba mentünk. Innen, miután a degradáció rendben lezajlott, és a degradáló püspök degradáltnak, mi pedig mint bírák átadottunk nyilvánítottuk, a foglyot, mint az imént, közrefogva az iménti fogva tartási helyére visszavezettük.

A Királyi Kúria által a fent nevezett foglyokra szabott ítélet végrehajtását illetően a királyi jogügyigazgatótól azt a parancsot kaptuk, hogy ezen ítéletnek megfelelően, a rákövetkező császári és királyi elhatározás után, folyó év május 20-án, hajnali 5 órakor, Budán a vár alatt, a hozzátartozó mezőn, miután a királyi jogügyigazgató az írásos pa-

rancsot (melyet itt mellékelek) nekem bemutatta, az ítélet végrehajtása megkezdettessék.

Ugyane napon, nevezetesen a folyó 1795. év május 20-án hajnali öt óra előtt Budavárba a nevezett elítéltek fogva tartási helyére mentem. A katonai láncos bilincsebe vert foglyokat két megyei hajdú őrizete alatt, az e célra korábban odarendelt szekerekre ültetvén, s lelkiatyáik által lelküknek a halálra való felkészítéséről gondoskodván, az elítélteket az odarendelt páncélos lovas katonák kíséretében a bécsi kapun át a kivégzés fent említett helyére vezettem. Itt, egy kisebb magaslaton, melyet felfegyverzett magyar gyalogos katonák már korábban négyszögbe zártak, s ahol az odarendelt két hóhér is várakozott segédeivel, miután a királyi jogügyigazgató a parancsot nekem átadta, 1-ször Martinovics Ignác József elítélt apátot, hogy a Hétszemélyes Tábla ellene hozott ítélete értelmében társai kivégzését végignézhesse, a katonák formálta négyszög keleti sarkában helyeztük el.

Akit ily módon elhelyezvén,

2-szor Zsigray Jakab gróf elítéltet, miután bilincseit levették, lelkiatyja kíséretében a kivégzés helyére vezették. Ahol, miután kihirdettem a magas Királyi Kúria ellene hozott ítéletét, és minden lelki vigasszal ellátták, a budai hóhér, két elhibázott csapás után, a harmadik csapásra fejét vette. Mivel azonban a véres látványosságra mindkét városból s a szomszédos helyekről összegyülemlert köröttünk hullámozó hatalmas tömeg, hogy a gróf kivégzését a hóhér hibája ily módon a kihirdetett ítéletben foglaltakon túl és fölül még kegyetlenebbé tette, zajosan zúgolódni kezdett, mert a megérdemelt büntetést egyébként pillanatszerűen kellett volna végrehajtani, ezért, a további következmények elhárítására, s csak avégett, hogy a többi kivégzendő kivégzése meg ne akadályoztassék, s csak hogy a nemes testület által kiszabott megérdemelt büntetésről beszámolhassak, tartózkodtam minden intézkedéstől, s jelentéstételtől, míg eme jelentést a nemes testület megfontolására benyújthatom.

Zsigrai Jakab gróf ily módon lezajlott kivégzése után 2-szer Szent-Mariai Ferencet, 3-szor Laczkovics Jánost, 4-szer Hajnóczy Józsefet és végül Martinovics Ignác Józsefet, miután rendre a 3, 4, 5 és 1 szám alatti ítéletüket kihirdettem, s lelki vigaszukról gondoskodás történt, a másik otlévő fiatalabb hóhér lefejezte, Martinovics Ignác József kivégzésekor még azzal a körülménnyel, hogy a hóhérsegéd, miután ezen elítélt szemét rosszul kötötte be, éppen mikor a hóhér a pallost csapásra emelve azt az elítélt nyakára irányította, az elítélt szemén lévő kötést meggondolatlanul meghúzta, s ezzel a hóhért csapás közben megzavarta, s ily módon a hóhér által az elítélt nyakának irányított pallos az elítélt szeme láttára lendülvén, a Hétszemélyes Tábla által már megszigorított ítéletet még ezzel is súlyosbította. A kivégzés ily módon lefolyván, a Hétszemélyes Tábla Martinovics ellen hozott ítélete értelmében a hóhér tüzet gerjesztett, s az általam korábban proklamált s kézjeggyemmel ellátott írásokat, úgy is mint a 3, 4 és 5 szám alatt található két kátét, a titkos társaság 6 szám alatti szabályzatát s a császárhoz szóló 9 szám alatti levelet jelenlétemben s a körülállók szeme láttára hamuvá égette, s ezzel az egész véres kivégzés befejeződött.

Pest, 1795. június 9.
Szabó János
megyei főszolgabíró

(Fordította: Klima Gyula)

3. Tudósítás Szolárcsek Sándor és Őz Pál halálos sententiajok végben vitele végett

Alább írt alázatosan tudósítom a tekintetes nemes vármegyét, hogy tekintetes consiliarius és ordinarius vice-ispány Nagy-Szigethy Szily József úr jelentése mellett e folyó június holnapnak második napján méltóságos consiliarius Németh János úr eö nagyságához, mint fölséges királyunknak directorához menvén, a kitül-is Szolárcsek Sándor és Őz Pál, ő fölsége és hazájok ellen való támadások végett, mind tekintetes Királyi, mind pedig fölséges Septemviralis Táblának ellenek hozott halálos sententiajok iránt rendelést vévén, a mintis más napra kelvén, úgymint júniusnak harmadikán regveli hat óra tájban budai várbul, a hol rabságban voltak, jelen léttemvel ki indítottak, és a nevezet vár alatt már el készítettett helen, kinek kinek maga előtt sententiaját el olvastam, amintis először Szolárcsek Sándornak, másodsor pedig Őz Pálnak, az elsőnek egy vágással, másodiknak pedig két vágással a hóhér pallosa által fejek vétettetett, ennek utána jelen léttemben három le pecsételt paquetákban a hóhér keze által meg égettettek Versegi Ferencz páternek, Szláv Jánosnak és Őz Pálnak specificatióban ide rekesztett írásaik.

Költ Pesten 3-ik júniusban, 1795-ik esztendőben.

Bicskey Sándor
fő szolga bíró m.p.

4. Részletek Kazinczy Ferenc naplójából

Május 16dikán

A' Septemviralis Tábla helybenhagyja halálos ítéletemet. Jelen valának ennek felolvasása alatt Mailáth György, később personalis, protonotarius Melczer, Boronkay és director Németh, sőt nem az asztalnál, hanem a ' falak mellett sokan mások, 's ezek közt Madács, a' prokátor. A' többit nem ismerém. — Arczom' színe sápadt, hajam megnöve és fésületlen; szakállam hegyes, mert fülem alatt egész az állig kevés a szőr, s még akkor minden szála szakállamnæk 's hajamnak fekete.

Május 17dikén

Miklós öcsém szabadon eresztetett, de cum imputatione perpressae captivitatis.

Május 18dikán

Martinovicsnak, Haynóczynak, Laczkovicsnak, Szent Marjaynak, Zsigraynak felolvasatik a' királyi kegyelmet megtagadó válasz, 's mindenikének külön.

Zsigrayt ájulva vitték vissza szobájába.

Szentmarjay szörnyű tűzzel támadá meg a' causarum regalium directort. Domine Magnifice, haec ergo est publica fides? Dominatio Vestra me decepsit, dum mihi spem fecerat, fore, ut si omnia ingenue fassus fuero, gratia vitae mihi danda sit. Ego morior, sed expecto Diminationem Vestram coram illius tribunali, qui perjuri vindex est.

Laczkovics összeb ... ta az illy bírók lelkeiket, 's irtóztató megvetéssel hagyta ott. — Ördögök teremtette! kiálta belépvén szobájába; ez egyszer hittem a papnak, 's ez is halálra viszen. — Martinovicsot értette.

Hajnóczy sokrateszi nyugalomban hallgatá felolvastatni a' parancsot. — Possum abire? kérdé. — Potest, felele a' director, elrémülvén nyugalmán. Meghajtá fejét minden szó nélkül 's visszaméne szobájába.

Martinovicsnak a' megtagadtatott grationalis nem a' gárdaháznál olvastatott fel, hanem a' franciscanus klastromban, mert ő a' refektóriumból egyenesen vitetett a' templomba, hogy degradáltassék. Felolvastatván néki a' parancs, hatalmasan tartá beszédét. — Én hideg vérrel halok meg, érdemlettem azt a királytól, kit megbuktatni készültem, de a' mi nem az én munkám lesz később. De mondjátok meg nekem, ti bírák, melly lélekkel ölhetitek meg ezt a' nemeslelkű, de minden jóra 's rosra alkalmatlan Zsigrait, kit én csak azért vettem segédemnek, mert siettem, de akit kivettem volna, alkalmasra találván. Véthet e az ilyen annyit, hogy meghaljon érette?

A bírák félbeszakaszták beszédét 's a' templomba vitették, hol uralkodónk 1792 június 6dikán megkoronáztatott.

Egymásba öltött karral, kevély lépésekkel, tettetett nyugalomban lépe a tele tömött templomba. Az ő gyűlölt ellensége, Kondé tituláris, később váradi püspök várá. Rá rakták a' papi öltözetet, mellyet osztán a' négy rend ritusa szerint le is szedtek róla. Az assisztáló papok megtévedve, levették, a' mit még nem kelle, 's Martinovics mondá nekik, hogy azt még ne.

Kondé most a bírák felé fordult: Vobis ergo, judices, hominem hunc, qui contra patriam conspiravit... — Non est verum, contra patriam non, sed contra regem! — kiáltá Martinovics, képzelhetetlen hatalommal.

De az a hánykódás hamar elhagyá szobájában. Visszavive oda, megnyitá az ajtót, 's azon hangon a' hogy a' papok az oltárnál énekelnek, búcsút veve társaitól, 's azokat megkövette, hogy rájok veszélyt vont. Hol a' vallástalant játszá, hol a' setét vakot. Csókolgatá a' crucifixust, majd elvetette. Felizent a' palatinushoz, hogy adassék néki rastrált papíros; azon tizenhárom lengyel tánczot akarja ráírni, mellyet fogsága alatt komponált. — Nem engedtet meg.

Május 20dikán

Reggel 7 órakor egy tót katona jöve szobámba. Tudakozám tőle suttogó hangon, mi dolog, hogy az ablakommal által ellent álló házak cserépjait egy ölnyre leszedték, és ott egy órával ez előtt annyi ember gyűlt vala össze? — Ussu precis, — mondá a' katona (már odavannak). — Kik? — Az az öt. — Micsoda öt? — A pap, a' vice ispán, a' kapitány, a' szép ifju és a' vak gróf. — A' pap alatt Martinovicsot értette, a' vice ispán alatt Hajnóczyt ki vice ispán vala Szerém vármegyében; a kapitány alatt Laczkovics Jánost; a' szép ifju alatt a' szálás, sugár növésű, szőke 's liliomfejjérségű, rózsapirosságú, délczeg járású Szentmarjayt, kinél Pesten és Budán nemigen volt szebb ifju, és a vak gróf alatt Zsigrayt, kinek arcját és egyik szemét a' himlő elrondotta.

De mindenekelőtte elbeszelném, mint vesztek el, elő kell adnom, mit mívele Hajnóczy, visszavitetvén szobájába.

Ezen ötnök nem egy, hanem két katona állítottatott örül; vagy azért, hogy annál bizonyosabban tartassanak meg a' hóhérpallos alá, 's magokat meg ne ölhessék, vagy hogy izeneteket ne tehessenek 's egyik ör a' másikat elárulhassa; talán azért is, hogyha Laczkovics vagy Szent Marjay az egyik kezéből a' kardot kikapná, a' másik ezt védhesse.

Levétetvén a' szokás szerint rólok a lánc, Hajnóczy felfogta azt, 's megzörgetvén, ajtájában ezt kiáltá: *Amici, malomori, quam hoc vel tribus annis gestare.*

Alig mondá ki a' szót 's kapitány Novák belépe, 's hozta a' pesti lutheránus papot, Molnárt, de ment is. Hajnóczy kiáltá: Herr Hauptmann! Novák jött. — Führen Sie mir den Mann weg. Molnár: Haben sie wider mein Amt, oder wider meine etwas? — Ihr Amt ist und war mir mein ganzes Leben durch ehrwürdig. Es gibt auch gute Menschen unter der Geistlichen. Aber glauben sie denn, dass ich nicht wisse, dass Sie aus einem protestantischen Jesuitismus zur geheimen Polizey sich aabgeschlossen, und ihre Mitbürger vor dem Hof angeklagt haben? Weg, weg mit einem Schurken! Weg, sage ich Ihnen, Herr Hauptmann. — A' szegény Novák ment 's otthagya a' papot.

Molnár kérte Hajnóczyt, essék által a' czeremónián, neki vele egyéb dolgai vannak. Akkor kérdést teve nála, ez 's ez meg' az nem kérdeztettek e? Hajnóczy látta, hogy a' spitzlik is használhatnak 's megengesztelődött íranta. — Most folytatom a' kezdett beszédet.

Zsigray annyira el vala gyengülve, hogy katonák emelték le a' grádicson 's fel a' szekérre.

Szentmarjay hangosan füttyölé el a' Marseilli Marsot, 's annyiszor, a' mennyi strófája az éneknek volt.

Laczkovics nem akara gyónni; de meggyónt azon ígélet alatt, hogy természeti gyermekeit megláthatja 's hagyománya az ő rendelése alatt fog kiosztatni. Elfelejtém a' gyónás czeremóniáját, tehát kérdjen atyaságod — mondá. Egyik vétkének azt vallotta, hogy papnak hitt.

Belépe a' tisztt, jelentvén, hogy várja a' szekér, Laczkovics paszomános világos kék nadrágba öltözve, kalapja után nyúlt, de a tisztt jelentette, hogy arra nem lesz szükség. — Jó, mondá Laczkovics, de azt csak megengedi az úr, hogy mercurialis pilluláimból kettőt elnyeljek az útra? Elnyelte, ment, felült a' szekérre maga erejével, bátran, de nem csendesen. — *Servus Latinovics!* kiáltá erre, meglátván a' sokaságban. Latinovics elfordult. — *Nézzétek, ez még szegényli, hogy ismert engem!* — Kratucsek kezébe tóla a' crucifixust. Megcsókolta, mint a' rhebarbarát, de visszaadta a' papnak; tartsa azt ő.

Kivitetvén a' bécsi kapun, meglátta, hogy egy német fattyu az ott keresztül vont gerendára felmászván, onnan nézte az alatta elmenő szerencsétleneket. — Du Kerl, schau zu, dass du herabfallst, und mich todschlägst, ehe ich auf den Richtplatz komme.

A' vérhelyre jutván, meghallá, hogy a' sokaság valamin elnevette magát. — Was lachen sie? Hält man denn eine Krönung?

Visszatekinte a' szekérből 's megpillantá Szentmarjayt. — *Bon voyage, mon ami!* — kiáltá rá.

Hajnóczy mint psychologus utolsó három napja alatt limonáddal hűtötte vérét. Nyugalommal lépe a' szekérhez, fellépvén a' hágóra, egy közember segíteni akart neki. Visszatekinte a' katonára: — Ne fárasza kend magát, én saját erőmmel is fellépek. Akkor meglátá a' *causarum regalum directort.*: — *Domine Magnifice! Commendo sororem meam, faciat Dominatio Vestra ut quod ego meo servitio et pater meus suo peperimus, ipsae maneat.* — *Tantum tu curam animae tuae habeas, non sororis,* — felelé a' felfuvalkodott ember.

A' megöregedett hóhér háromszor vága Zsigrayba, 's ezt látván Martinovics, kit azért állítának kapitány Plecz mellé (igy beszélé ezt nekem maga Plecz), ájulva dől el, 's Plecz